

CARCERAL LITERATURE. CONCEPTUALIZATIONS

Ioana Cistelecan, Assist. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: The present paper aims to clarify and also to prove both the vitality and the legitimacy of concepts such as "prison poetry" or "prison literature" displaying its temporal roots in the Romanian communist regime; the study would also point out the already mentioned literary paradigms' intrinsic dimensions, respectively their thematic and aesthetic value and specific.

Keywords: prison literature, prison poetry, divinity, cathartic creation, prayer.

Preambul

"Aveam nevoie ca mintea să-mi fie purificată de neliniști, pentru că de doi ani scriam un poem. Acest poem mă recompensa nespus de mult ajutându-mă să nu observ ce făceau cu trupul meu. Uneori în mijlocul coloanei abătute, în strigătele soldaților din escortă, simțeam cum mă năpădesc avalanșe de versuri și imagini, care parcă mă purtau deasupra coloanei, prin văzduh, - mai repede, acolo pe șantier, undeva, într-un colț, să scriu. În astfel de clipe eram și liber, și fericit..."¹

Supraviețuirea damnatului în carceră era posibilă prin vis, poezie și credință. Condamnatul politic, ca stigmat al alesului comunist, va evada dincolo de tortură și dincolo de istovire fizică și psihică, într-un spațiu al poeziei, habitat de divin; creația carcerală circumscrie și amprentează două dimensiuni esențiale: o dată, coordonata spirituală care punctează relația personală și, în speță, personalizată, inserată între poetul încarcerat și divinitate, precum și coordonata profund umană, a suferinței, în autenticitatea sa organică. În balansul stabil al acestora intervine, cvasi-colateral, esteticul. Cele două coordonate construiesc, în fapt, universuri compensatorii, integrându-se, presupunându-se și determinându-se reciproc la infinit. Dimensiunea estetică e evident deloc uniformă în creațiile damnaților.

Chiar și carceratul, ca spațiu al oprimării, al închiderii și al izolării, acționează și-și însușește ca modus vivendi taina. Misterul este cu atât mai pregnant cu cât emblematizează un astfel de micro-univers în care „cunoașterea luciferică” blagiană operează în și prin poezie, protejînd astfel și multiplicînd generos valențele misterului. Abatele Brémond definește *poezia pură* astfel: „Orice poem își datorează caracterul poetic prezenței, iradierii, acțiunii transformatoare și unificatoare a unei realități misterioase pe care o numim poezie pură”².

În ecuație intervine antinomic *poezia impură*: ea conglomerază atributele superficialității, ale evidenței sintactice, logice, descriptive ori emoționale, direct exprimate în versuri. Altfel spus, operînd cu mecanismele cunoașterii paradisiace blagiene, poezia impură migrează reducionista către un liric redus la demersurile cunoașterii raționale, ale limbajului de suprafață. Dar creația lirică presupune mai degrabă o magie intrinsecă, total opusă unei „magii sugestive” à la Baudelaire³; pe aceasta din urmă abatele Brémond o sancționează prompt, deconspirînd faptul că forța de a sugera vizează exclusiv facultățile noastre de suprafață, exterioare, superflue, aflîndu-se așadar într-o impotență funcțională îndeosebi în

¹ Alexandr Soljenițin, *Arhipelagul Gulag III*, Editura Univers, București, 1998, p.77.

² vezi Henri Brémond, *La poésie pure*, avec un débat sur la poésie par Robert de Sauza, Paris, 1926, Editions Bernard Grasset, p.16.

³ cf. ibidem, p.26.

ceea ce privește abilitatea sa de a organiza semnificativ universul poetic. De aceea, autorul studiului optează pentru „magia revelatoare”, apropiată de mistici, invitând la o liniște de care cititorul se lasă pătruns activ, la care ia parte, de care este cuprins și fascinat, descoperind ceva mai înălțător și mai semnificativ decât propria-i persoană, individualitate. Poezia desemnează o chemare interioară, o stare de grație, deopotrivă chinuitoare și salvatoare. Pentru Shelley, de pildă, poezia e fără îndoială o creație, însă este, înainte de toate, o revelație; pentru el, inspirația e totul:

„O influență străină cuprinde poetul care nu poate nici să o înțeleagă, nici să o controleze: o putere divină îl pătrunde, îl obligă să producă anumite imagini ale perfecțiunii, prin care încearcă să dispute neantului care-l pîndește aceste vizite pe care Dumnezeu le face omului.”⁴

Intenția lui Shelley este de a proteja poezia în fața celor care susțin că, pe măsură ce civilizația progresează, creația lirică va fi indubitabil condamnată la declin și că, în consecință, ea ar trebui să se retragă și să cedeze locul cuviincios rațiunii și pragmatismului. În pofida acestor aserțiuni, misiunea poeziei nu se limitează deloc la didacticism, la acțiunea și la funcția sa simplistă de a instrui, căci, dacă așa ar sta lucrurile, ea s-ar subordona tocmai cunoașterii paradisiace blagiene, pe cînd, ca finalitate și ca mijloc, ea vizează cunoașterea luciferică, păstrînd termenii blagieni. Shelley ne orientează spre o viziune proximală adevărului, și anume: acceptînd cuvintele în sens generic, poezia devine o interpretare a vieții, și – continuă el – știind ce e viața, poezia acțează ca o interpretare morală. Acest gen de interpretare nu capătă valoare poetică decât dacă se adresează imaginației, ca facultate poetică prin excelență, neînrobite de rațiune. Completînd argumentația lui Shelley, Abatele Brémond face referiri la experiența poetului (ca figură generală, ca pattern al creației), experiență ce nu marchează o activitate rațională, dat fiind faptul că nu îl relaționează cu adevărul prin intermediul ideilor și, din această perspectivă, experiența ca atare se conservă ea însăși în parametrii inegalabilului: cele mai expresive cuvinte nu o pot traduce, deoarece cuvintele traduc idei, componente ale rațiunii-raționalului. Extrapolînd, e limpede că miracolul poeziei este echivalent cu magia sa, cu incitarea și deopotrivă cu înălțarea la o anumită stare. Materialul poetic e ambivalent: cuvînt și spirit sunt chemate să dea naștere, să moșească magia intrinsecă. Raportul lor vizează o dublă virtute – poetul ia cuvintele în staza lor brută și „așteaptă” de la ele serviciul pe care acestea i-l pot oferi, adică tocmai evocarea și conturarea uneia sau a altei idei. Doar că, utilizîndu-le în această manieră, din ipostaza sa de poet, creatorul le imprimă o nouă valență, înmiit insolită, care nu le mai aparține, de fapt și pe care nici o convenție n-ar reuși să le-o mai atribuie exhaustiv; această calitate e una magică, fiindcă doar ea simbolizează forța stranie, imagistică, forță conferită de poet. Rațiunea și poezia, analizabile din prisma arhetipologiei, și-ar identifica echivalentul în sfera semantică a lui *Animus*, respectiv: *Anima*⁵, în sensul în care ele reprezintă „ imaginea interioară pe care bărbatul o deține asupra femeii și imaginea bărbatului, activă, în psihicul femeii. (...) amîndouă sunt imagini psihice (...) ele acționează ca factori psihopompi sau călăuze ale sufletului și pot deveni necesare în stabilirea legăturii cu propriile potențe creatoare și cu instrumentele individuației. (...) *Anima* (sau *Animus*, după caz), este un factor care survine în

⁴ cf. ibidem, p.65

⁵ cf. Revista Echinoc, nr.1-2-3, 1996,p.10.

viața cuiva, un element aprioric în stările, reacțiile, impulsurile unui bărbat, sau în atitudinile, convingerile, inspirația unei femei. (...) În spatele lui *Animus*, afirmă Jung, se află *arhetipul sensului, în timp ce Anima este arhetipul vieții înseși*”.

Pornind de la această premisă, cuvintele sunt semne ale ideilor și se subordonează, în consecință, lui *Animus*. Când spiritul își manifestă intenția de a se rosti pe sine, e obligat să împrumute lexicul lui *Animus*. Chiar și așa, *Anima* posedă un secret: asociază ideile, le transmite propria viață, le regalează vibrații inedite, spectaculoase.

Poezia carcerală

Poezia carcerală, acceptată drept lirism cu finalitate de conservare a spiritului /a spiritualului, în urma și prin intermediul aprofundării relației încarceratului cu divinul, insinuează o interdependență a misticismului și a poeziei. R.P. de Grandmaison⁶ distinge șase trăsături ale coabitării misticism-poezie:

1. există momente de scurtă durată și, desigur, imprevizibile, în timpul cărora omul are sentimentul că intră, prin intermediul unei chemări spontane în contact imediat și nemediat de imagini sau de vorbe cu o Bunătate nesfârșită, scăldată în lumină; percepția aceasta oarecum experimentală a lui Dumnezeu, dureroasă și totodată delicioasă, își revendică atributul incontestabil al inefabilului; cunoașterea rezultată e săracă în detalii și e mai degrabă o asigurare care umple sufletul în profunzime; în pofida impresiei de generalitate, cunoașterea mistică este de o bogăție afectivă irecuperabilă; sterpei și banalei cunoașteri abstracte i se substituie un soi de evidență proximală, implacabilă, impusă; aceste caracteristici ale vieții mistice justifică limba folosită din instinct, în cea mai mare parte a scrierilor de acest gen. Misticii vor prefera antitezele și contradicțiile, tocmai fiindcă au experimentat un act extrem; numitorul comun al misticilor creștini vizează următorul demers logic: acolo unde lipsește senzația prezenței imediate, experiența mistică nu s-a produs, iar acolo unde ea există, putem vorbi de contemplație mistică.

Raportul poezie-misticism se concretizează și se conglomerează într-un mecanism oarecum limpede: dincolo de idei, imagini și senzații (însă deopotrivă prin intermediul tuturor acestora!) cunoașterea poetică relaționează poetul cu realitățile; nu îl relaționează în mod direct cu realitatea suverană, cu Dumnezeu însuși, acesta fiind, desigur, privilegiul exclusiv al cunoașterii mistice. În acest sens, lirismul ar putea fi acceptat atât ca o circumscriere a eului profund, cât și ca o cuprindere, prin acest eu, a altor realități. Aplicând această extracție pur conceptuală și teoretică pe cazuistica poeziei carcerale, raționamentul logic s-ar materializa dublându-și valențele: creatorul încarcerat își asigură supraviețuirea spirituală construindu-și și întreținându-și o relație personalizată cu divinitatea, fie prin revoltă, fie prin rugă, umilință sau lamentație; el trăiește clipă de clipă povara decorului carceral, cu toate elementele care-l populează. Poetul carceral nu mai poate, organic, să facă abstracție de contextul ingrat în centrul căruia se situează; el este prizonier al unei realități istorice și sociale și conștientizează, în suprarealitatea gulag-ului, cu infinită durere, că nu omul „vremuiește vremurile”.

⁶ cf. Henri Brémond, op.cit., p. 145-146.

Conviețuirea *Animus-Anima*, alias rațiune-poezie, se cere conservată cu orice preț. Efectul de catharsis nu este unul egocentrist, nu arde unul din termeni, ignorându-l total pe celălalt, pentru că răul de care se purifică încarceratul nu mai este de ordin moral, ci psihologic. Subiecții exponeți ai raportului dintre poezie și misticism sunt, în fapt, chiar protagoniștii celor două tipuri de contemplare: poetul și misticul. Pornind de la premisa conform căreia nu poetul este acela care clarifică misterul misticului, ci dimpotrivă: misticul, în trăirile sale sublime, ne înlesnește pătrunderea misterului poetului, sesizăm că acest tip de judecată conține o falsă conchidere. Acest minus e demonstrat de faptul că atât experiența poetică, cât și experiența mistică aparțin, datorită mecanismului lor psihologic, aceleiași dimensiuni a cunoașterii: una care unifică și alta care e considerată suprema dezvoltare umană a oricărei intuiții, mai mult ori mai puțin realizabilă. Prin definiție, poetul autentic e frământat de nevoia de a-și comunica experiența, misticul autentic, în schimb, încearcă tot mai rar dorința de a se comunica pe sine. Această diferențiere nu înclină balanța în favoarea unuia ori în detrimentul celuilalt, nu actează dihotomic și nu-i probează superioritatea primului și inferioritatea secundului, ori invers. În ambele cazuri, numitorul comun îl reprezintă „posedarea realului”⁷. Această sintagmă vizează, în fapt, tocmai conviețuirea lui *Animus* și a *Animei* însoțiți de catharsis; posedarea realului capătă atributele de uman și fecund doar dacă rațiunea și voința (care pentru mulți mistici se confundă cu centrul sufletului!) plătesc amîndouă același preț: adeziunea activă, implicată și asumată. Paradoxul poetului se ghicește în uniunea sa cu realul numai pentru a se debarasa de acesta după aceea. Astfel, diferența esențială între poet și mistic constă în chiar natura relației instituite de ei cu Dumnezeu: atât unul, cât și celălalt se contopesc cu divinitatea, însă în vreme ce *Animus*-ul (rațiunea) poetului nu denunță realitatea posedată, alias realitatea supremă, absolutizată, a divinității, *Animus*-ul misticului o declară. Cu toate acestea, deasupra poeziei așezăm doar rugăciunea, aceasta comportînd nuanțele semantice deja menționate, acelea ce se referă la relația personalizată instituită între individ și divinitate, în totalitatea formelor sale: de spovedanie, confesiune, implorare, umilință.

Revenind la universul liricii carcerale, și interesați fiind să obținem o raportare clară a poeziei și a rugăciunii, notăm două definiții ale poeziei, prima aparținîndu-i Abatelui Brémond și cea de a doua lui L. Alonso Schökel: natura poeziei e ciudată și paradoxală – o rugăciune care nu se roagă și care îndeamnă la rugăciune; poezia e un act reflexiv, o transfigurare a experienței religioase în cuvînt⁸. Situîndu-se oarecum într-o proximitate opusă, rugăciunea este, conform definiției canonice dată de D.E.X.: „cerere, mulțumire sau laudă adresată de credincioși divinității; rugă”.

În fiecare din situațiile prezentate și menționate, sub veșmîntul lor conceptual, agentul uman, că este vorba de poet, că se referă la credincios, își clădește o relație cvasi-interdependentă, atunci cînd îl corelăm cu/ îl privim, scrutăm din perspectiva poeziei de închisoare. Eliminăm cu bună știință utopica existență a poetului pur, dat fiind faptul că o circumstanță a experienței și a experimentării poeziei, în stare pură, e și ea, în sine, un mit inconcretizabil în real, în cotidian. Cuantificarea credinței și pioșeniei în esența unui poet, oricare ar fi acesta, nu se impune ca motor determinant al valorii, al valorizării sale într-ale

⁷ cf. ibidem, p.211.

⁸ L. Alonso Schökel, *Trenta Salmi: poesia e preghiera*, 1982, EDB, p.19

creației. De asemenea, îl excludem ca termen al ecuației, al raportului intrinsecizat, persuasiv și amar instituit între individ și divinitate, pe poetul ateu, căci ipostaza acestuia, în contextul damnării sale carcerale, și-ar demonstra impostura: închisoarea comunistă l-a obligat pe creatorul mai mult sau mai puțin inițiat într-ale liricii să se apropie de divin, chiar dacă, anterior încarcerării sale, L-a ignorat sau și-a refuzat, pur și simplu, acest tip de comunicare, de relaționare cu absolutul. Oricare ar fi structura interioară a osînditului, în contextul și în circumferința experienței sale carcerale, Dumnezeu devine singurul său sprijin, aici incluzându-se toate variantele rugăciunii, invocate și înșirate deja – confesiunea, revolta, lamentația, umilinta, implorarea. Condamnatul politic își construiește, pas cu pas, o relație cu Dumnezeu și o amplifică gradual, conotînd-o substanțial cu sinceritate și deschidere, conștientizînd-o ca pe o soluție salvatoare, curativă a defrustrării sale înlăuntrul infernului celularului. Între osîndit și divinitate, loc de subterfugiu nu mai încap, iar minciuna și trădarea sunt expulzate ab initio. Dinamica acestei raportări cathartice înregistrează, evident, o progresie a stărilor și a momentelor de tăgadă, de angoasă, de decepție apropiate deținutului, dar ele se magnetizează firesc, fiindu-i, în ultimă instanță, îndreptățite și permise, tolerate damnatului, dată fiind certitudinea că ism-ul credinței le presupune și le încorporează sieși familiar. Ca suport al acestei dialectici, definiția oferită de Miguel de Unamuno se potrivește ca o mănășă: „Credința care nu se îndoiește este o credință moartă. (...) Modul de a trăi, de a lupta pentru viață și de a trăi din luptă, din credință, aceasta înseamnă a se îndoii.”⁹

Agonia este, așadar, cu naturalețe inclusă creștinismului, ea presupune luptă interioară, iar spațiul opriment al închisorii este, pentru subiecții vărzați care-l populează, unul înstăpînit nu doar de îndoială, anxietate, răzvrătire și confruntare, toate orientate către interiorul zbuciumat al eu-lui victimizat, ci și de rugăciune, componentă visceralizată a trăirii carcerale. În această ordine de idei, poezia-rugă trebuie și poate să fie, așa cum o declară și L. Alonso Schökel¹⁰: „adevărată, sinceră, veridică, precum expresia experienței religioase. Psalmul [poem religios] revelează omul atins de Dumnezeu și pe Dumnezeu înlăuntrul omului. Individul comunică și depune mărturie în fața divinității, într-o relație personală”. Damnatul va acta în celularul comunist asemenea preotului păcătos, definit și apăsător de o multitudine de slăbiciuni pur umane, care își consumă sinele într-o confruntare constantă cu propriile-i lașități, izbăvindu-se și mîntuindu-se finalmente aidoma personajului lui Graham Greene, erou persecutat de autoritățile Mexicului, urmărit și vînat în postura de ultim preot catolic al unei țări sfîșiate de violențe anticlericale¹¹; deținutul carcerii comuniste autohtone se va consuma energetic, clipă de clipă, în această bătălie intrinsecă, în urma căreia el trebuie să-și exorcizeze spaimile, să-și învingă lașitățile și predispozițiile inerente către compromis, într-un cuvînt: să se purifice, să se salveze în lumină. De aceea, poezia-rugă atașează organic speranța mîntuirii damnatului tocmai acestei lupte interioare covîrșitoare. Încarceratul se definește, în Gulag, ca fiind, prin excelență, un homo religiosus: el se asumă pe sine însuși ca parte a comunității damnaților, ca pion și individualitate a supra-realității comuniste, pe care o inhalează și o trăiește autentic, corelîndu-se în permanență unei realități transcendente, simbolizată de sacru. Poezia-rugă se revendică, din această perspectivă, ca modalitate de

⁹ vezi Miguel de Unamuno, *Agonia Creștinismului*, Ediția Symbol în colaborare cu International Scorpion Printing House, București, 1995, p. 36!

¹⁰ vezi L. Alonso Schökel, op. cit., p. 25!

¹¹ vezi Graham Greene, romanul *Puterea și gloria*, Editura Polirom, București, 2004!

vorbire, de comunicare a durerii, a personalității osînditului, personalitate maltratată sistematic de străin¹². Divinitatea, mai exact: relaționarea directă a damnatului cu Dumnezeu, are puterea de a transforma sinele chinuit și de a-l umple cu iubire și nădejde, chiar și-n spațiul izolării și al disperării depline ștanțat de celula-i. Am putea astfel spune că, în habitatul Gulag-ului, cromatizat excesiv negativ, damnatul se revelează pe sine în progresia unui ritual inițiativ: el parcurge, arde intens toate etapele inițierii într-ale chinului, prin tocmai această raportare a sa la divin. Dacă el, ca suflet individual, se va mîntui prin credință statornică în închisoare, atunci și ceilalți confrăți încarcerati, ascultîndu-i poemele-rugă, se vor izbăvi, devenind fracțiuni ale sufletului colectiv, profund individualizat. Așadar, stă în puterea deținutului să permuteze iadul închisorii comuniste în paradigma unui rai perfect viabil, deși interiorizat exhaustiv, iar această putere o găsește și o utilizează în forma poeziei pe care o creează sau doar o memorează înlăuntrul celulei sale. Poezia carcerală va popula vidul detenției cu îngeri, ea va substitui sau măcar va amuți demonii Gulag-ului, reconfortîndu-i – ce-i drept: extrem de dureros! – osînditului propria-i identitate¹³. Această identitate a încarceratului nu face decît să-i probeze acestuia esența pur relativă, unduindu-l între bunătatea lui Dumnezeu și răutatea diavolului. Dramatismul și tragismul condiției sale de damnat al alesului tovărășesc, potențează experiența carcerală, transpusă în creație, cu statutul simbolic al *crucii*: ea poartă, conform viziunii lui Andrei Pleșu (în volumul citat), structura și suferința lumii, adunate într-o unică imagine. Creînd poemul carceral, damnatul își va transporta coordonata spirituală în dimensiunea sa culturală: aceasta din urmă se definește polemic, contrastînd cu trivialitățile și cu teroarea supra-realității omului nou. Dacă intelectul este acceptat ca dimensiune angelică a omului, mai ales a celui încovoiat de regimul injust al puterii comuniste, atunci operarea cu acest intelect și nașterea poemului carceral armonizează paradoxal, în interior, în substanță, atitudinea demonică a străinului și durerea angelizată a deținutului; ea acționează carevasăzică în exclusivitate curativ și cathartic!

De fiecare dată cînd analizăm și radiografiem poezia carcerală, în ansamblul ei conotat pe bună dreptate ca organism viguros al literaturii române, debarasîndu-se de prejudecata conform căreia ea și-ar conserva condiția ingrătă de Cenușăreasă a esteticului, trebuie să pornim în demersul nostru interpretativ și să ținem seama constant de cele două dimensiuni supreme ale experienței închisorii, și anume de componentele divinului, respectiv ale liricului; ele se însoțesc, merg braț la braț și ogoiesc, împlinesc eul suferind al damnatului, asigurîndu-i acestuia negreșit vindecarea spirituală. Ele constituie repere unanim recunoscute de încarcerati, circumscriu și desemnează plenar pilonii care le-au înlesnit acestora supraviețuirea. De vreme ce, simbolic, cercul este figura geometrică semnificantă a universului carceral, conglomerînd limita, închiderea, reclusiunea, izolarea, solitudinea și anxietatea, micro-toposurile care încropesc și unifică cercul închisorii sunt: *foamea, frica, bătaia, frigul*¹⁴. Ele își vor apropria, prin recurența lor în creațiile carcerale, tocmai statutul

¹²corespondența om – sacru este teoretizată de Michel Meslin, în *Știința religiilor*, Editura Humanitas, București, 1993.

¹³Andrei Pleșu, în cartea sa *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2003, definește identitatea omului ca „suma tuturor ipostazelor temporale pe care un ins le parcurge evoluînd, depășindu-se, revizuiindu-se”, iar îngerul ca „alteritatea noastră identică”, ca deschiderea noastră latentă către un *propriu* extins, către altceva-ul nostru!

¹⁴cf. Dumitru Andreica, *Drunuri în întuneric*, Fundația Academia Civică, 1998, p. 212: Sterie Chițimia mărturisește: „Ce se mai poate spune despre închisori? Teroare, foamete, suferințe, frig, muncă forțată...”.

tehnicișt-literar de leit-motive definitorii. Dar damnatul, ca subiect de șlefuire a forțelor divine, nu se sustrage valorizării ambivalente a cercului, de multe ori scăpând în reverii – ba contemplative, ba volitive – și-ntr-o subsumare unei alte lumi (subordonată direct ierarhiilor cerești), acestea trimițând, mai mult sau mai puțin conștient, la cercurile circumscrise ca simbol aproape uitat al creștinismului foarte timpuriu, din aceeași paradigmă cu peștele desenat de Christos pe nisipurile Galileii. Ca simplă marionetă a istoriei cinice, încarceratul își construiește, în fond, *o realitate compensatorie: scrisul*. Poezia carcerală e astfel străbătută și punctată de două esențe: *divinul* omniprezent, dătător de speranță, martor taciturn al suferinței prizonierului și *străinul* purtând marca maleficului (acesta din urmă magnetizează în circumferința semanticii sale generice atât animatul: anchetatorul, gardianul, torționarul, cât și inanimatul: tortura, chinul, teroarea, frigul, foamea, adică – privațiunile și agentul privațiunii). La jumătate distanță regăsim *eul suferind*, aparent abandonat de divin, al osînditului. O dată cu creația carcerală, se insinuează o interferență în relația călău-victimă, opresor-oprimit, interferență nuanțată într-o vedere periferică față de axa subordonării directe a osînditului vis-a-vis de cer, aceasta autentificându-și impetuoșitatea prin însăși acțiunea călăului care îl transpune în chiar răul care l-a șlefuit pe Iov în credința-i. Poetul carceral va acta, în lăuntru Gulag-ului, aidoma lui Iov, care se revelează sieși și care își descoperă credința gradual, asumându-și-o pas cu pas, prin revoltă, răzmeriță, lamentație și rugă, toate îndreptate unui Dumnezeu pare-se atotputernic, dar nu și atotștiutor.

Scrierile carcerale concentrează în organismul lor violența. Sensul prim al violenței este conștientizarea morții, contemplarea ei - moarte impusă de *străin* deținutului, moartea confratelui la care prizonierul e martor. Condamnații, literați ori ba, sunt obligați de circumstanțe să identifice o cale de împăcare a lor cu lumea, cu Dumnezeu. În acest sens, există două teme înrudite în creațiile carcerale: închisoarea ca *damnare* și închisoarea ca *recuperare a creației spirituale*; prizonierul se va abandona grației puterii divine. Zidurile celulei se umplu de cuvinte scrijelite, iar deținutul re-descoperă magia cuvîntului! Cuvintele liricii carcerale aglomerează o substanțialitate densă, sunt pline, colțuroase, energice și energetice, sugerînd învolburările interioare ale damnatului-creator. Ele exprimă spaima, revolta, suferința, disperarea, neliniștea, dar și împacarea cu sine și cu ceilalți, inclusiv cu străinul!, speranța în mîntuire, încrederea în perspectiva unei închideri a cercului injust al durerii. Ca ansambluri lexico-semantice, lirismul carcerii dezvoltă, în speță, cîmpurile temniței, ale religiosului, ale întunericului, addendîndu-le pe cele ale pietrei, focului, urîtului, lanțului, amarului – toate valorificate într-o verticalitate a spiritului osînditului.

Poezia carcerală, în construcția sa tematică majoră, binară (înruind reclusiunea ca *damnare* și reclusiunea ca *recuperare a creației spirituale*), instituie stabil, din perspectiva încarceratului, un echilibru între rugăciune și lirică.

Referințe critice:

Dumitru Andreica, *Drunuri în întuneric*, Fundația Academia Civică, 1998

Henri Brémond, *La poésie pure*, avec un débat sur la poésie par Robert de Sauza, Paris, 1926, Editions Bernard Grasset

Graham Greene, *Puterea și gloria*, Editura Polirom, București, 2004

Michel Meslin, în *Știința religiilor*, Editura Humanitas, București, 1993

- Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Editura Humanitas, București, 2003
L. Alonso Schökel, *Trenta Salmi: poesia e preghiera*, 1982, EDB
Alexandr Soljenițin, *Arhipelagul Gulag III*, Editura Univers, București, 1998
Miguel de Unamuno, *Agonia Creștinismului*, Ediția Symbol în colaborare cu International Scorpion Printing House, București, 1995